

Cinsiyet ve Adalet Normları Bağlamında Mirastaki Pay Farklılıklarının Fıkḥî Analizi

İbrahim TÜFEKÇİ

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Prof. Dr., Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Professor, University of Sinop Faculty of Theology

Sinop/TÜRKİYE

itufekci@sinop.edu.tr | orcid.org/0000-0002-6565-1627

Hasan ŞAHİN

Doç. Dr., Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Assoc. Prof. Dr., University of Sinop Faculty of Theology

Sinop/TÜRKİYE

hsahin@sinop.edu.tr | orcid.org/0000-0002-7585-994X

Öz

İslâm miras hukuku, kendine özgü bir sisteme sahip olup hem bireysel hakları hem de akrabalık bağlarını gözeten ve bu özelliği ile diğer miras sistemlerinden ayrılan özgün bir yapıya sahiptir. Ancak bu yapının yeterince anlaşılabilmesi, vârislerin terekeyi paylaşımında adaletin sağlanmadığı yönünde çeşitli eleştirilerin gündeme gelmesine yol açmış ve açmaya da devam etmektedir. Özellikle, erkeklerin kadınlardan daha fazla pay almasının adalet ilkesine aykırı olduğu iddiası sıkça dile getirilmektedir. Ne var ki İslâm hukukunun bütüncül yaklaşımı göz önünde bulundurulmadan yapılan bu eleştiriler gerçeği yansıtmamaktadır. Zira miras hukukunu doğru anlamak, hükümlerin kendi iç

Geliş/Received: 18.02.2025 | **Kabul/Accepted:** 13.06.2025 | **Yayın/Published:** 30.06.2025

Atıf/Citation: Tüfekçi, İbrahim – Şahin, Hasan. “Cinsiyet ve Adalet Normları Bağlamında Mirastaki Pay Farklılıklarının Fıkḥî Analizi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 45 (Haziran 2025), 405-430./ Tüfekçi, İbrahim – Şahin, Hasan. “Jurisprudential Analysis of Share Differences in Inheritance in the Context of Gender and Justice Norms”. *Journal of Islamic Law Studies* 45 (June 2025), 405-430.

<https://doi.org/10.59777/ihad.1642157>

İntihal/Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

© İbrahim TÜFEKÇİ – Hasan ŞAHİN | CC BY-NC-ND 4.0 International

bütünlüğü ve sistematik bağlamı ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Bazı durumlarda kadınların erkeklerle eşit pay aldığı, kimi durumlarda kadınların daha fazla, erkeklerin ise daha az pay aldığı hatta bazı hallerde yalnızca kadının pay alıp erkeğin hiç pay almadığı örnekler bulunmaktadır. Bu durum, İslâm miras hukukunda payların vârislerin ailevi ve toplumsal yükümlülükleri ile doğru orantılı olarak belirlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla burada cinsiyet temelli bir adaletsizlikten ziyade, görev ve sorumluluk esasına dayalı bir adalet anlayışı söz konusudur. Bu çalışmanın amacı, İslâm miras hukukunun kendi bütünlüğü içerisinde adaleti daima tesis edici bir yaklaşıma sahip olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada önce klasik kaynaklardan elde edilen bulgular ışığında İslâm miras hukukunun genel yapısı tanıtılmış, ardından miras hukukuna hâkim ilkeler çerçevesinde paylardaki farklılıkların gerekçelerine değinilmiştir. Ayrıca güncel literatür taraması yapılmış; ilgili kitap, tez ve makalelerden yararlanılarak konuya dair genel bir değerlendirme sunulmuştur. Bunun yanında, konunun daha anlaşılır kılınması için kadın ve erkek paylarının örnekler üzerinden karşılaştırılması yoluna gidilerek mevcut çalışmaların ötesinde yeni bir katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Adalet, Cinsiyet, Miras, Tereke, Mirasçı.

Jurisprudential Analysis of Share Differences in Inheritance in the Context of Gender and Justice Norms

Abstract

Islamic inheritance law possesses a unique structure that distinguishes it from other inheritance systems by taking into account both individual rights and kinship ties. However, a lack of adequate understanding of this system has led to various criticisms, particularly claims that the distribution of the estate among heirs is unjust. A particularly prominent criticism is the claim that men receive significantly larger shares than women, a practice often portrayed as fundamentally unjust and incompatible with the principle of equality. Yet such claims, when made without considering the holistic and systematic nature of Islamic law, fail to reflect the true intent of its provisions. A proper understanding of inheritance law requires analyzing its rulings within their internal logic and broader legal context. There are cases in which women receive equal shares, instances where women receive more than men, and even scenarios where only women inherit while men receive nothing. These examples demonstrate that Islamic inheritance shares are proportionate to the familial and social responsibilities of each heir. Accordingly, the system is not based on gender-based injustice but rather on a justice model grounded in duty and responsibility. The purpose of this study is to demonstrate that Islamic inheritance law, when considered in its full context, embodies a consistent

and equitable approach to justice. To achieve this, the research first outlines the general structure of Islamic inheritance law using classical sources. It then examines the principles underlying inheritance distribution and explains the rationale behind differences in shares. A review of current literature, including relevant books, theses, and articles, is also provided. Additionally, to enhance clarity, the study includes comparative examples illustrating how inheritance shares differ between men and women, thereby offering a contribution that goes beyond existing research.

Keywords: Islamic law, Justice, Gender, Inheritance, Legacy, Inheritor.

Giriş

İslâm miras hukuku dayanışma, akrabalık ve ihtiyaç gibi belli ilkeler çerçevesinde miras paylaşımını esas tutmuştur. Bu ilkelerin gayesinin paylaşmada adaleti sağlamak olduğu açıktır. Nitekim üstlenilen sorumluluk ile miras payları arasındaki ilişki doğru orantılıdır. Sorumluluğu fazla olanın miras payı da fazla takdir edilmiştir. Bu yönüyle İslâm miras hukukunda her hak edene hak ettiği oranda vermeyi amaçlayan dağıtıcı bir adaletin¹ hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte bu dağıtımdaki hikmetin kesin bir şekilde ve tam anlamıyla bilinmesi mümkün olmayabilir. Nitekim paylaşımındaki hikmetin tam anlaşılamayacağına işaret eden miras âyetini² Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır yorumlarken “Vârise vasiyet yoktur”³ hadisinin bu konu ile ilgili olduğunu belirtir. Ayrıca o, kişi öldükten sonra geride kalan usûl ve fûrûundan hangisinin dünya ve ahirette onun için daha faydalı olacağını bilinemeyeceğini, bu sebeple âyeti, varislerden bazısını diğerlerine tercih etmenin yanlış bir iş olacağı yönünde yorumlar.⁴

İslâm miras hukukunun paylaşım sistemine göre bazı hallerde erkeğe kadının payının iki misli verilmesi, öteden beri tartışma konusu yapılır. Fakat meselenin ayrınıtısına girildiğinde amacın kadını aşağılamak olmadığı ve mirasın belli bir sistem dâhilinde paylaştırıldığı görülür. Gerçekten erkeklerin kadınlardan fazla pay aldıkları durumlar vardır. Ama bunun yanında kadınların da erkeklerle eşit ve erkeklerden daha

¹ “Adâlet genellikle, verilen ile hak edilen arasındaki dengeyi ifade eder. Bu denge bazı hallerde eşitlikle gerçekleşir; ancak adâlet eşitlik değil, dengedir.” Bk. Hayreddin Karaman, “Adâlet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, ts. (Erişim 04 Şubat 2025); ayrıca bk. Recep Özdemir, “İslâm Düşüncesine Göre Adâlet ve Adâletin Önündeki Engeller”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 42 (Aralık 2023), 219, 227.

² “Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş paylardır; şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.” en-Nisâ 4/11.

³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi’u’s-Sahîh* (Beyrut: Dâru Tavki’n-Necât, 1422), “Vesâyâ”, 6.

⁴ Âyetin yorumu için bk. Muhammed Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul: Yenda Yayınları, 2014), 2/514.

fazla pay aldıkları durumlar, hatta kadınlar mirastan pay alırken erkeklerin hiç almadıkları haller de bulunur. Söz konusu durumlar incelendiğinde İslâm'ın amacının kadına zulmetmek değil, başka maslahatları gerçekleştirmek olduğu ve bu paylaşımda cinsiyet odaklı bir yaklaşım yerine sorumluluk odaklı ve dağıtıcı bir adaletin esas alındığı görülecektir.

Makalede öncelikle İslâm miras hukuk sisteminin temel özellikleri, genel ilkeleri çerçevesinde paylardaki farklılıkların görebildiğimiz hikmetleri, mirasın unsuru, şartları ve temel kavramları ele alınacaktır. Daha sonra kadın erkek hisselerinin karşılaştırması bağlamında erkeklerin kadınlardan fazla aldığı durumlar, her iki cinsin eşit aldığı haller, kadınların erkeklerden fazla aldığı ve son olarak da erkeklerin hisse almayıp kadınların hisse aldığı durumlar örnekler çerçevesinde işlenecektir. Çalışmada İslâm miras hukukuna ilişkin klasik kaynaklar, modern dönemde yazılmış olan kitap, tez ve makalelere müracaat edilecektir.

İslâm miras hukukuna ait mevcut çalışmaların bir kısmı genel, bir kısmı da özel içerikli çalışmalardır. Bu makaledeki konuya yakın çalışmalar Neriman Çıldır'ın 1996 tarihli *İslâm Hukukunda Kadınların Mirasçılığı* (Yüksek lisans),⁵ Mehmet Sait Yıldırım'ın 2007 tarihli *Kur'ân Açısından Kadının Şâhitliği ve Mirastaki Konumu* (Yüksek Lisans),⁶ Hamza Arslan'ın 2009 tarihli *Terike Taksiminde Gözetilen Maslahatlar* (Yüksek Lisans)⁷ Ahmet Efe'nin 2011 tarihli makalesi “İslâm Miras Hukukunda Kadın ve Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme”,⁸ Zeynep Cerah'ın 2012 tarihli *Gözetilen Hikmetler Açısından Fıkıhta Kadınların Mirası* (Yüksek lisans),⁹ İbrahim Yılmaz'ın 2018 tarihli makalesi “İslâm Hukukunda Kız Çocuğunun Mirastaki Payının Cinsiyet İle Temellendirilmesine Analitik Bir Bakış”¹⁰ ve Hüseyin Karakaya'nın 2024 tarihli makalesi “İslâm Hukukunda ve Günümüz Türk Medeni Hukukunda Kadınların Miras

⁵ Neriman Çıldır, *İslâm Hukukunda Kadınların Mirasçılığı* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996).

⁶ Mehmet Sait Yıldırım, *Kur'ân Açısından Kadının Şâhitliği ve Mirastaki Konumu* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

⁷ Hamza Arslan, *İslâm Miras Hukukunda Terike Taksiminde Gözetilen Maslahatlar* (Elazığ: Elazığ Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009).

⁸ Bk. Ahmet Efe, “İslâm Miras Hukukunda Kadın-Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 18 (2011), 157-168.

⁹ Zeynep Cerah, *Gözetilen Hikmetler Açısından Fıkıhta Kadınların Mirası* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012).

¹⁰ İbrahim Yılmaz, “İslâm Hukukunda Kız Çocuğunun Mirastaki Payının Cinsiyet ile Temellendirilmesine Analitik Bir Bakış”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/1 (Haziran 2018), 347-376.

Payları”¹¹ sayılabilir. Bunlar, kadın ve erkek hisselerindeki farklılığı değişik açılardan ele alan ayrıca bu farklılığın gerekçe ve hikmetini tespit gayesi güden faydalı birer çalışmadır.¹²

Bu makalenin yazılmasındaki temel saik, oryantalistlerin ve kötü niyetli bazı çevrelerin İslâm hukukunun kadını aşağıladığı, mirastaki payını bile erkeğin yarısı olarak belirlediği yönünde oluşturduğu algının yanlışlığını ortaya koymaktır.

İslâm miras hukuk sisteminde mirastan pay alma açısından kadınlarla erkeklerin durumlarını mukayese etmek için öncelikle miras sistemine hâkim olan temel ilkeleri bilmek gerekir. Bu nedenle miras paylaşımında uygulanan belli başlı sistemlere ve gözetilen ilkelere kısaca değinilecektir. Miras payları ile ilgili kadın –erkek tabirleri burada tarif için kullanılmış olup bu kullanım cinsiyetin merkeze alınmadığını göstermeye dönük izahların anlaşılmasını kolaylaştırmak içindir. Sistemlere geçmeden önce makalede karşılaşılabilecek olan bazı önemli kavramlara burada yer verilecektir.

Ashâbü’l-ferâiz: Mirastaki payları ferdî sisteme uygun olarak tek tek belirlenen mirasçılardır.¹³ Söz konusu mirasçıların payları, nas ile belirlenmiş olup, bunlar dört erkek, sekiz kadın olmak üzere on iki kişiden oluşur. Ashâbü’l-ferâiz; 1. Karı, 2. Koca, 3. Baba, 4. Babanın babası, 5. Ana, 6. Ana bir erkek kardeş, 7. Ana bir kız kardeş, 8. Ana baba bir kız kardeş, 9. Baba bir kız kardeş, 10. Kız, 11. Oğlun kızları, 12. Nine şeklinde olup bu on iki kişinin on tanesi nesep (kan hısımlığı) yoluyla, ikisi de karı ve koca olmaları (nikâh) sebebiyle mirasçı olmaktadır.¹⁴

Asabe: Tek başına bulunduğu zaman mirasın tamamını, ashâbü’l-ferâizle birlikte bulunduğu zaman onlardan arta kalanı alan mirasçılardır. En başta oğul ve oğlun oğlu olmak üzere baba, dede, erkek kardeş ve amca gibi genelde erkek akrabadan oluşur.¹⁵

¹¹ Hüseyin Karayaka, “İslâm Hukukunda ve Günümüz Türk Medeni Hukukunda Kadınların Miras Payları”, *Tokat İlmîyat Dergisi* 12/2 (Aralık 2024), 347-373.

¹² Bu konuda daha fazla detay için bk. Abdurrahman Yazıcı, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde İslâm Miras Hukuku Çalışmaları”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 309-328.

¹³ Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf el-Hanefî Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye* (Mısır: Matbatu Mustafa el-Bâbî, 1363), 8; Hamdi Döndüren, “Ashâbü’l-Ferâiz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2025). Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Yay., 2010), 33.

¹⁴ Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, *Reddül-Muhtâr ale'Dürri'l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru'l Fikr, 1412), 6/763-764.

¹⁵ Hayreddin Karaman, “Asabe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2025). Hz. Peygamber “Miras paylarını belirli hisse sahiplerine veriniz. Hisselerden arta kalanı, (ölüye) en yakın erkeğe veriniz” buyurmuştur. Bk. Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*. “Ferâiz”, 5, 7, 9, 15; Ebû'l-Hüseyn b. el-Haccâc b. Kuşeyrî Müslim, *el-Câmi'u's-Sahîh* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.). “Ferâiz”, 2, 3, 4.

Zevi'l-erhâm: Ashâbü'l-ferâizle asabe gruplarına dahil olmayan kan hısımlarını ifade eder. Meselâ ana yoluyla dedeler, kızın çocukları, dayı, teyze, hala bu grupta yer alır. Bunların çoğu, kişinin anası veya kızı yoluyla kan bağı bulunan akrabalarından oluşmakla birlikte hala gibi baba tarafından bazı akrabalarını da içerir.¹⁶

Red: Belirli pay sahipleri (ashâbü'l-ferâiz) paylarını aldıktan sonra artan miktarın tekrar kendilerine dağıtılmasını ifade eder. Böyle bir durumun ortaya çıktığı miras meselesine reddiye denir.¹⁷ Diğer kavramlara göre anlaşılması daha zor olduğu düşünüldüğünde konunun çok soyut kalmaması bakımından bir örnek vermek yerinde olacaktır.

Meselâ ana ve kız mirasçı oldukları takdirde ananın hissesi 1/6, kızın hissesi 1/2'dir. Ana ile kızın hisselerinin toplamı 4/6 olup kalan 2 hisse de bu mirasçılara payları oranında red yoluyla verilir. Bu şekilde artan mal mirasçıların paylarına ilave edilmiş olur. Bu durumda payların toplamı ortak payda kabul edilip tereke 6 hisseye değil 4 hisseye bölünür; ana 1/4, kız da 3/4 hisse alır. Bu yöntemle ana ve kız artan kısmı hisseleri oranında paylaşarak terekenin tamamının hak sahibi olurlar. Red yapıldıktan sonra varislere düşen hisse ve paylar aşağıdaki tabloda görülmektedir.

1 hisse	3 hisse	6- 4 (toplam hisse)
Ana 1/6	Kız 1/2	

Mirasın 60 dönüm tarla olduğu düşünüldüğünde ilk başta ana bunun 10 dönümünü, kız ise 30 dönümünü alırken, red yapıldıktan sonra ana 15, kız da 45 dönümünü alarak ilk baştakinden daha fazla hisse sahibi olurlar.

Avl: Mirasın paylaşımında belirli hisse sahiplerinin terekeden alacakları pay miktarı hesaplanırken, payların toplamının ortak paydadadan fazla çıkması durumudur. Bu fazlalık sebebiyle ortaya çıkan miras meselesine avliyye denir.¹⁸ Meselâ mirasçı olarak koca, ana, kız ve oğlun kızının kalması durumunda; koca 1/4, ana 1/6, kız 1/2, oğlun kızı da 1/6 alır. Ortak payda 12 olur. Hisseler dağıtılınca payların toplamının mahreci yani meselenin aslını geçip 13 olduğu görülür. Bu durumda miras 12'ye değil 13'e

¹⁶ Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 9; Hamza Aktan, "Zevi'l-Erhâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2025).

¹⁷ Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 8; Hamza Aktan, "Red", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2025).

¹⁸ Hamdi Döndüren, "Avl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2025); Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 97.

bölünür ve paylar da bu orana göre dağıtılarak herkes hissesinden payı oranında eksik almış olur.¹⁹

3	2	6	2	12 13 (Toplam hisse)
Koca 1/4	Ana 1/6	Kız 1/2	Oğlun kızı 1/6	

Hacb: Bir vârisin, kendisinden daha yakın mirasçı bulunması sebebiyle miras hakkından mahrum kalması anlamına gelir. İki türü vardır. Hacb-i hırmân, bir vârisi mirastan tamamen mahrum bırakmaktır. Hacb-i noksân ise bir vârisi kısmen mirastan mahrum bırakmak, hissesini azaltmaktır.²⁰

1. Genel Olarak Miras Paylaşım Sistemleri ve İslâm Miras Hukuku

İnsanlık tarihi boyunca miras paylaşımı farklı sistemlerde kendisini göstermiştir. Paylaşım sistemlerinin elbette dayandığı temel birtakım prensipler bulunmaktadır. İslâm hukukunun hangi tür sisteme sahip olduğu ve temel ilkelerinin neler olduğunu tespit etmek konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sunacaktır.

Miras taksiminde genel olarak üç ayrı sistemden söz edilir. Bunlar; sınıf sistemi, zümre sistemi ve ferdî sistemdir. Sınıf sisteminde akrabalar sınıflara ayrılmış ve tasnif edilmiştir. Bu sistemde sevgi ve manevî ilgiden hareket edilmiştir. Dolayısıyla bu sistemde önce gelen sınıf, sonra geleni mirastan mahrum bırakmaktadır. Fransız hukuku sınıf sistemini benimseyenler arasında zikredilir.²¹

Zümre sisteminde karı veya koca asıl kabul edilmiş ve bunlar çocuklar ile birlikte bir zümre sayılmıştır. Bu sistemde de üst zümre varken alt zümre vâris olamaz. Her zümrede üst tabaka alt tabakayı meselâ baba kendisiyle birlikte mirasçı evlatlarını (fer'ini) mirastan mahrum bırakır; yani baba varken mûrisin kardeşi miras alamaz. Fer'i ölüye bağlayan asıl daha önce ölmüş ise aslın alacağı miras onun fer'lerine intikal eder. İsviçre, Alman ve Türk miras hukukları zümre sistemi arasında sayılır.²²

¹⁹ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Mârif, 1414), 29/161.

²⁰ Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd Mevsilî, *el-İhtiyâr li Ta'îli'l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, ts.), 5/558; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 85-86; Hamza Aktan, "Hacb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, ts. (Erişim 05 Şubat 2025).

²¹ Şakir Berki, "Romada Miras Hukuku", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/1 (Mayıs 1953), 542; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 1/356.

²² Necati Küçükmeriç, *Hukuk (Hukuk Başlangıcı-Medeni Hukuk-Miras Hukuku)* (Ankara: DSİ Matbaası, 1986), 105; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1/357.

Ferdî sistem ise hısımlardan her birinin ölüye yakınlığını teker teker ele alarak miras paylarını tayin eden sistemdir. Bu sisteme İslâm miras hukuku örnek gösterilse de²³ İslâm miras hukukunun karma bir yapıya sahip olduğunu söylemek daha isabetlidir. Zira İslâm miras hukukunda asabe ile zevil’-erhâm’ın durumu sınıf ve zümre sistemlerine uygun düşmektedir. Fakat “farz sahipleri (ashâbü’l-ferâiz)” ferdî sistem ile teker teker ele alınmıştır.²⁴ Bu üç sistemden sınıf ve zümre sistemi ana gibi bazı yakın akrabaları mirastan mahrum bıraktığı, üçüncüsü olan ferdî sistem ise karışık ve güç olduğu ileri sürülerek tenkide uğramıştır.²⁵

2. İslâm Miras Hukukunun Unsurları, Sebepleri ve Şartları

Miras olayında üç unsur ve üç sebep vardır. Mirasın unsurları; mirasçı (vâris), miras bırakan (mûris) ve miras (tereke) olarak zikredilirken mirasçı olmanın sebepleri de akrabalık, evlilik bağı ve velâ olarak belirtilir.²⁶

Mirasçı olmaları akrabalık sebebine dayanan yakınlar baba, dede gibi usûl; oğul, kız, torun gibi furû’dan oluşur. Bunlardan sonra yan hısımlar yani ana-babanın furûu olan mûrisin kardeşleri ile dede ve ninenin furûu olan amcalar gelir. Bütün bunlar ölene yakınlık derecesine göre vâris olur ve daha yakın olan daha uzak olanın vâris olmasını önler ki buna da hacb denir. Bu sistemde ana, baba ve çocuklar aynı zamanda vâris olurlar. Eşlerin birbirine vâris olmalarında rol oynayan faktör ise evlilik bağıdır. Mirasçı olma sebeplerinden diğeri ise velâ olup bu, kölelikten âzat olmak veya miras mukâvelesi yapmak şeklinde iki türdedir.²⁷

²³ Ali Himmet Berki, *Miras ve Tatbikat* (İstanbul: Üçler Matbaası, 1947), 5-50.

²⁴ Bk. Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5/555; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1/357. Miras sistemleri ve İslâm miras hukukunun yer aldığı sistem hakkında değerlendirme için bk. Abdurrahman Yazıcı, “İslâm Miras Hukuku ile Türk Medeni Kanunu Miras Sisteminin Mukayesesi”, *EKEV Akademi Dergisi* 17/55 (2013), 167-180; Hasan Şahin, *İslâm Miras Hukukunda İrade Hürriyeti* (Ankara: Sonçağ Akademi Yay, 2022), 111.

²⁵ Bu konuda detay için bk. Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1/357.

²⁶ İbn Âbidîn, *Reddû’l-Muhtâr*, 6/758-763; Muhsin Koçak vd., *İslâm Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2021), 324.

²⁷ İbn Âbidîn, *Reddû’l-Muhtâr*, 6/763. Velâ: “Âzat olmaktan veya muvâlât sözleşmesinden doğan hükmî akrabalık bağı” şeklinde tarif edilir. Bk. Şükrü Özen, “Velâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2025); ayrıca bu konuda klasik kaynaklar için bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 29/139; Ebû’l Velîd Muhammed b. Ahmed el-Hafîd el-Kurtubî İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid* (Kâhire: Dârü’l Hâdis, 2004), 4/145; İbn Âbidîn, *Reddû’l-Muhtâr*, 6/763.

Mirasın şartlarına gelince, miras bırakanın ölmesi, mûrisin ölümü anında vârisin hayatta olması ve mirasın cereyan etmesine engel bir durumun bulunmaması mirasın şartlarıdır.²⁸

İslâm miras hukukunda vârislerin hakları verilmeden önce ölene karşı son vazifelerin ifası amacıyla zorunlu bazı harcamaların yapılması gerekir. Bu sebeple tereke üzerindeki haklara değindikten sonra vârislerin kimlerden oluştuğunu zikretmek daha isabetli olacaktır.

3. İslâm Miras Hukukunda Tereke Üzerindeki Haklar ve Vârisler

Tereke üzerindeki haklar sırasıyla teşhiz yani mûrisin cenaze masrafları, borçlarının ifası, vasiyetinin yerine getirilmesi ve kalan malın vârisler arasında paylaştırılmasıdır.²⁹

Cenaze masrafları; ölünün kefenlenmesi ve gömülmesi sürecindeki zorunlu harcamaları ifade eder. Mûrisin varsa borçları ödenir ve yine varsa vasiyeti yerine getirilir. Vasiyet kalan malın üçte birini geçemez. Zira vasiyet, terekenin üçte biri üzerinden geçerlidir. Geriye kalan üçte iki pay, vârisler adına korunmuş hisse yani “muhfuz hisse” adını alır.³⁰

İslâm miras hukukunda mirasçılar belli bir sıra ve derecelendirmeye tabi tutulmuştur. Vâris olma sıra ve derecelerine göre on sınıfa ayrılırlar.³¹

- 1) Belirli pay sahibi olan mirasçılar (ashâbü'l-ferâiz).
- 2) Neseb bakımından asabe olan hısımlar (el-asabetu'n-nesebiyye).
- 3) Azad sebebiyle asabe olanlar (el-asabetü's-sebebiyye).
- 4) Azad eden mevlânın asabesi
- 5) Red yoluyla mirasçı olan ashâbü'l-ferâiz.
- 6) Ashâbü'l-ferâiz ve asabe dışında kalan kadın veya miras bırakana kadın vasıtasıyla bağlanan erkek hısımlar (zevi'l-erhâm).
- 7) Mukaveleli vâris (mevlâ'l-müvâlât).

²⁸ Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 18-20; Hamza Aktan, “Miras”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2025).

²⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5/547; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, 6/760. Cürcânî (ö. 816/1413), ilgili âyette önce vasiyetten söz edilse bile borcun ifasının daha öncelik taşıdığını belirtir. Kefene borçtan önce yer verilmesini ise kefenin ölünün elbisesi sayıldığını ve bunun borçlu hayatta iken elbisesinin borcuna karşılık satılmamasına benzediğini belirtir. Bk. Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 3-4.

³⁰ Abdüsselam Arı, “Vasiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2025); Muhsin Koçak, *İslâm Vasiyet Hukuku* (Samsun: Eser Matbaası, 1991).

³¹ Bk. Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5/548; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, 6/762.

- 8) Nesebi, miras bırakandan başkasına ikrar yoluyla nispet edilen akraba (el-mukarru leh bi'n-nesebi ale'l-gayr).
- 9) Kendisine üçte birden fazla vasiyet edilen mûsa leh.
- 10) Hazine (beytülmâl).

Miras paylaşırma konusunun anlaşılması için gerek yukarıdaki sıralamada yer alan ve gerekse paylaşırma esnasında kullanılan bazı terimler makalenin giriş kısmında verilmiştir.

4. İslâm Miras Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Hisselerin Farklılaşması

Yukarıda daha önce zikri geçen her bir yaklaşıma göre daha farklı prensiplerden söz edilebilirse de İslâm miras hukukunda temelde dayanışma, akrabalık ve ihtiyaç gibi temel ilkeler bulunur. Bu ilkelerin kesişim noktası ise adalet ilkesidir. Zira akrabanın birbirini gözetmesi, dayanışma içinde olması ve birbirinin ihtiyacına koşturması hayatta iken nasıl gerekli ise ölüm sonrasında da devam eder. Bu sebeple akrabanın birbiri ile makul ölçülerde miras ilişkisi içerisinde olması ve bunun da nimet-külfet dengesi gözetilerek gerçekleşmesi adalet ilkesinin bir sonucudur.

İslâm miras hukukunda gözetilen yukarıdaki ilkeler yanında dikkate alınmayan hususlar da vardır. Miras ilişkisinde cinsiyet, güç, fiziksel kuvvet ve makam gibi özellikler esas ilke olarak dikkate alınmamaktadır. Öyleyse kadın-erkek hisselerindeki oranların cinsiyet temelli değil sorumluluk çerçevesinde farklılaştığını belirtmek gerekir. Sorumluluğu fazla olan erkek, kadından fazla alabildiği gibi akrabalık sorumluluğu fazla olan kadın da bir kısım erkeklerden fazla pay alabilir.

İslâm hukukunda miras paylarındaki farklılık, miras konusunun temelini oluşturur. Miras paylarının farklı olmasının hikmet ve sebeplerini ise görebildiğimiz kadarıyla şu şekilde özetlemek mümkündür.

1. Ölüye yakınlık derecesi: Mirasçının ölüye yakınlığı arttıkça miras payı da artacaktır.³² Öyleyse mirasçı, ölüden uzaklaştıkça payının azalacağı hükmü kendiliğinden ortaya çıkar. Bu durumda onun kadın veya erkek olmasının önemi yoktur. Meselâ bir kız, anasının bıraktığı mirasın yarısını alırken,³³ bu kızın babası (ölen kadının kocası)

³² Bk. Serahî, *el-Mebsût*, 29/139.

³³ “(Çocuk) eğer yalnız bir kadınsa (mirasın) yarısı onundur.” *Kuran Yolu* (Erişim 05 Şubat 2025) en-Nisâ 4/11.

mirasın dörtte birini alır.³⁴ Çünkü kız, gerek kan akrabalığı ve gerek şefkat itibarıyla anasına daha yakındır. Bu yüzden miras payı daha fazla olmuştur.

2. Nesil farkı: İslâm miras hukukunda miras payları incelendiğinde hayata yeni atılan ve onun yükünü omuzlamaya hazırlanan neslin miras payının, hayatının sonuna yaklaşmış, bu yüzden külfeti hafiflemiş hatta bu yük genelde başkalarının üzerine yükümlülük haline gelmiş olanların paylarından daha çok olduğu ve bu konuda erkek veya kadın arasında fark bulunmadığı görülür. Meselâ miras bırakanın kızının mirastan payı, mûrisin anasından daha fazladır. Hâlbuki bunların ikisi de kadındır. Miras bırakanın kızı, oğlu ile (kız, erkek kardeşi ile) birlikte mirasçı olduğunda ölenin babasından daha fazla pay alır. Yani baba bu durumda 1/6 alırken³⁵ mûrisin oğlu ile kızı birlikte asabe olup, kalan mirası ikili birli paylaşır.³⁶ Bu durumda miras 18 hisseye bölünür, baba 1/6 üzerinden bunun 3 hissesini alırken, kızla oğlan 15 hissesini alırlar. Bu durumda kızın hissesi 5, oğulun 10 olur.

3 hisse	10 hisse	5 hisse	18 (toplam hisse)
Baba 1/6	Oğul (asabe)	Kız (asabe)	

Miras kalan malın 18 dönüm tarla olduğu düşünülüğünde, kızın payı 5 dönüm iken, babanın payı 3 dönüm olmaktadır. Burada babanın daha az, kızın daha çok alması kanaatimizce babanın önceki nesil, kızın yeni nesilden olmasındandır.

3. Mali yük: Kadınla erkek arasındaki miras payı farklılığının temel gerekçesinin bu olduğu söylenebilir. Fakat bu farklılık, kadının payından kısararak ona haksızlığa yol açmamaktadır. Ölen kişinin kızları ve oğulları gibi ilk iki kriterde (ölüye yakınlık ve nesil farkı) eşit olan vârislerin paylarında görülen farklılık, mali yükü yüklenme açısından değildir. Bundan dolayı Kur'an, erkek ve kadın arasındaki farklılığı, bütün vârislere teşmil etmemiştir. Sadece bu duruma mahsus kılmıştır.

Mali yük yüklenme söz konusu olmayınca erkekle kadının miras paylarının eşit olduğu görülür. Meselâ ana bir erkek ve kız kardeşler mirasçı olduklarında mirası eşit bölüşürler.³⁷ Bu kardeşlerin mirastan eşit pay almalarının sebebi, aynı anadan dünyaya

³⁴ “Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin eğer çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir.” en-Nisâ 4/12.

³⁵ “Ölenin çocuğu varsa ana babasından her birinin mirastan altında bir hissesi vardır.” en-Nisâ 4/11.

³⁶ Ömer Nasûhî Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstîlâhâtı Fıkhiyye Kâmûsı* (İstanbul: Bilmen Yay., 1985), 5/257.

³⁷ “Eğer bir erkek veya kadının ana babası ve çocukları bulunmadığı halde malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut kız kardeşi varsa her birine altında bir düşer. Bundan fazla iseler üçte birde ortaklırlar.” en-Nisâ 4/12.

gelmiş olmalarıdır. Bunlar, miras bırakanın bir uzantısı özelliğini taşıyan asabesi gibi mali yük sorumlusu değildirler. Dolayısıyla sorumluluk düzeyi eşit olunca pay da eşit olmuştur.³⁸

Kadın ile erkeğin mirastaki farklılığının mali yüke dayandığı belirtilmişti. Bu konuyu biraz daha detaylandırmak gerekirse erkek, bir aileyi geçindirmekle, eşine ve çocuklarına bakmakla yükümlüdür. Kadının ise normal şartlar altında, hukuken bir başkasına bakma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Hatta bir kadının çocuklarıyla birlikte bakımı, kendisine yakın olan erkek üzerine farizadır. Bu kişi ya kocasıdır ya da sırasıyla oğlu, oğlunun oğlu veya babası gibi velisidir. Kız, miras payındaki bu eksikliğe rağmen mirasta erkek kardeşine nispetle aslında daha avantajlıdır. Onun mirası, vacip olan infak yükümlülüğünden muaf olarak sırf kendisine ait mali bir değerdir, kazançtır. Belki de kadın olmasının getirdiği roller ve yükümlülükler sebebiyle kayıplarını telafi etmek ve tehlikelere karşı hayatını teminat altına almak için ayrılmış bir meblağdır.³⁹

Erkek ise evlilik hayatının başında birtakım mali yükümlülükler altına girer. Evlendiğinde mehir verir.⁴⁰ Evlendikten sonra kadının nafakasını üstlenir. Kadın zengin olsa bile nafakasından kocası sorumludur. Dolayısıyla kocanın, karısından kendisine nafaka sağlamasını istemesi şöyle dursun kadının kendi kendini geçindirmesini isteme hakkı bile yoktur. Ayrıca erkek, nafakalarını üstlenmek zorunda olduğu diğer yakınlarına bakmakla yükümlüdür. Böylece o, ailevi ve sosyal yükümlülükleri üstlenir. Bunu miras bırakanın bir uzantısı olarak yapar.⁴¹ Sayılan bu gerekçelerin yanında başka hikmetlerin de olabileceği açıktır.

5. Kadın ve Erkek Hisselerinin Karşılaştırılması

Miras paylaşımında kadınların haksızlığa uğratıldığı yönünde iddialar bulunmaktadır. Bu iddialar, kadınların bazı hallerde erkeğin yarısı kadar hisse aldığı durumlar örnek verilerek desteklenmektedir. Ancak bu genel geçer bir durum olmayıp makalenin girişinde de belirtildiği üzere kadınların erkeklerden az hisse aldığı durumların yanında, kadınların erkeklerle eşit aldığı, hatta erkeklerden daha fazla pay aldığı ve yine

³⁸ Rahmi Yaran, “Kardeş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 26 Mayıs 2025).

³⁹ Bu farklılığın mali yük ile ilişkisi hakkındaki yorum için bk. Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Meḥâṭihü'l-Gayb (et-Tefsîrü'l-Kebîr)* (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsîl Arabî, 1420), 9/511. Kadının nafakası hakkında detay için bk. Celal Erbay, “Nafaka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2025); Lütfiye Algül, “İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı”, *Ekev Akademi Dergisi* 62 (Bahar 2015), 21-34; M. Zeki Uyanık, “İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2019), 57-87.

⁴⁰ “Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin”. en-Nisâ 4/4.

⁴¹ Bk. Erbay, “Nafaka”.

erkeklerin hisse almayıp kadınların hisse aldığı örnekler İslâm miras hukukunda mevcuttur.

5.1. Erkeğin Kadından Fazla Pay Aldığı Durumlar

Erkeklerin kadınlardan fazla miras payı aldığı durumlar şunlardır.

a- Ölenin kızı ile oğlu veya oğlunun kızı, oğlunun oğlu ile birlikte mirasçı olarak kaldıklarında erkekler, kadınların iki mislini alırlar.⁴²

Meselâ, miras bırakan bir kadının geride kocası, bir kızı ve bir oğlu mirasçı olarak kaldığında koca mirasın 1/4'ünü alırken, kız ile oğlan, kocadan arta kalanı asabe olarak ikili birli bölüşürler. Bu durumda miras 4'e bölünür. 1 hisseyi koca alırken, 3 hissenin 1'ini kız, 2'sini oğul alır.

1 hisse	1 hisse	2 hisse	4 (Toplam hisse)
Koca 1/4	Kız (Asabe)	Oğul (Asabe)	

Bu örneğe göre miras 4 dönüm tarla olsa koca 1, kız 1, oğul ise 2 dönümde hak sahibi olacaktır.

Mirasçı olarak koca, iki oğul kızı ve bir oğul oğlunun kalması hali de başka bir örnektir. Bu durumda miras 16'ya bölünür. Bunun 4 hissesini koca alır. Geriye kalan 12 hissenin 6'sını oğul oğul alırken, kalan 6 hisseyi kızlar her biri 3 hisse almak suretiyle paylaşırlar.

4	3+3=6	6	16 (Toplam hisse)
Koca 1/4	iki Oğul kızı (Asabe)	Oğul oğul (Asabe)	

b- Çocuğu olmaksızın vefat eden evli bir bireyin geride eşi ve ana-babası kaldığı durumda ölenin babası, anasının iki katı pay alır.

Mesela, mûrisin kocası ile birlikte ana ve babasının vâris olduğu durumda ana ve baba, paylaşımında ikili birli oranda pay sahibi olurlar. Şöyle ki koca mirasın 1/2'sini alırken,⁴³ ana geriye kalan bakiyenin 1/3'ü⁴⁴ üzerinden 1 hisse alır, baba da kalanını alır ki

⁴² Serahsî, *el-Mebsût*, 29/139-140; Cürânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 85.

⁴³ “Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin eğer çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir.” en-Nisâ 4/12.

⁴⁴ “(Ölenin) eğer çocuğu yok da ana babası ona vâris olmuşsa anasına üçte bir (düşer).” en-Nisâ 4/11.

bu da 2 hissedir. Yani ölenin babası, anasının iki katı pay almış olur. Bu durumda miras 6 dönüm tarla olsa koca 3 dönüm, ana 1 dönüm ve baba 2 dönümünü alır.

3	1	2	6 (Toplam hisse)
Koca 1/2	Ana B.1/3	Baba B. (Asabe)	

Benzer bir örnek çocuğu olmadan vefat eden erkek için de geçerlidir. Yani miras bırakanın karısı mirasın 1/4'ünü alırken, kalan 3/4'ü ana ve babası ikili birli taksim ederler. Kalan miras 12 dönüm tarla olsa, mûrisin karısı 3 dönüm, anası 3 dönüm ve babası 6 dönümünü alır.

3 hisse	3 hisse	6 hisse	12 (Toplam hisse)
Karı 1/4	Ana B.1/3	Baba B. (Asabe)	

c- Ana baba bir kız kardeşler erkek kardeşlerle birlikte mirasçı olduklarında mirası ikili birli taksim ederler. Meselâ miras bırakanın karısı, kız kardeşi ve erkek kardeşi mirasçı olarak kalsa miras dörde bölünür, mûrisin karısı 1/4'ünü alırken, kalan 3 hissenin 2'sini erkek kardeş, 1'ini de kız kardeş alır.⁴⁵ Miras kalan mal 4 dönüm tarla olsa, karı 1, kız kardeş 1, erkek kardeş 2 dönüm hisse alır.

1 hisse	1 hisse	2 hisse	4 (Toplam hisse)
Karı 1/4	Kız k. (ab.) (Asabe)	Erkek k. (ab.) (Asabe)	

d- Baba bir kız kardeşler, baba bir erkek kardeşlerle birlikte mirasçı olduklarında yine miras, ikili birli taksim edilerek erkeğe iki kız hissesi verilir.⁴⁶ Meselâ miras bırakanın vâris olarak karısı, kız kardeşi ve erkek kardeşi bulunsa, miras 4'e bölünür, miras bırakanın karısı terekenin 1/4'ünü alırken, kalan 3 hisseyi kız kardeş ve erkek kardeş kendi aralarında ikili birli bölüşürler. Buna göre miras 4 dönüm tarla olsa bunun 1 dönümünü karı, 2 dönümünü erkek kardeş, 1 dönümünü de kız kardeş alır.

1 hisse	1 hisse	2 hisse	4 (Toplam hisse)
Karı 1/4	Kız k. (b.) (Asabe)	Erkek k. (b.) (Asabe)	

⁴⁵ Serahsî, *el-Mebsut*, 29/139; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 31; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1/396.

⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsut*, 29/139; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 24.

5.2. Erkek Kadın Eşit Pay Aldığı Durumlar

Bazı durumlarda erkekler kadınlarla eşit pay alırlar. Bu durumun hikmet ve gerekçesi görülebildiği kadarıyla daha önce izah edilmiştir. Elbette aşağıda zikredilen örneklerin gerekçelerini tümüyle bilmek ve her birinin arka planındaki hikmeti tespit etmek mümkün olmayabilir. Ancak genel tabloda paylaşımın akrabalık derecesi, mali yük ve sorumluluk, sosyal denge, aileyi koruma ve şefkat gibi bir gerekçeye dayandığını söylemek mümkündür.

a- Miras bırakanın fer'i bulunduğu baba ve ana mirastan eşit pay alırlar.⁴⁷ Miras bırakanın babası, anası ve oğlunun mirasçı olarak kalmaları durumunda, miras altıya bölünür; ana ve babadan her biri 1/6 alırken oğul onlardan geriye kalanı asabe olarak alır. Bu durumda kalan miras 6 dönüm tarla olsa bunun 1 dönümünü baba, 1 dönümünü ana, geriye kalan 4 hisseyi de oğul alır. Bu örnekte kadın ve erkeğin mirastan eşit pay aldıkları görülmektedir.

1 hisse	1 hisse	4 hisse	6 (Toplam hisse)
Ana 1/6	Baba 1/6	Oğul (Asabe)	

b- Mûrisin ana bir erkek ve kız kardeşleri birlikte mirasçı olduklarında eşit pay alırlar.⁴⁸ Meselâ mirasçıların ana bir kız ve erkek kardeş ile amcadan oluştuğu varsayıldığında miras 6 hisseye bölünür; erkek ve kız kardeşler, terekenin üçte birine (2 hisse) eşit şekilde ortak olup birer hisse alırken, kalan 4 hisse murisin amcasına intikal eder. Bu örnekte de kadın ve erkeğin mirastan eşit pay aldıkları görülmektedir.

1 hisse	1 hisse	4 hisse	6 (Toplam hisse)
Kız k. (a)	Erkek k. (a)	Amca (Asabe)	

c- Kadınla erkeğin mirastan eşit pay aldıkları bir başka durum da miras bırakanın kızı ile miras bırakanın erkek kardeşinin birlikte mirasçı olmaları halidir. Bu durumda kız, mirasın 1/2'sini alırken, erkek kardeş de (kızın amcası) kalan 1/2'sini alarak mirası eşit şekilde bölüşmüş olurlar.⁴⁹ Benzer şekilde kız, vefat eden babası yoluyla asabe olan vârisler ile birlikte bulunduğu mirası eşit paylaşma söz konusu olur. Şayet kız, miras

⁴⁷ “Ölen kişinin çocuğu varsa anne babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır.” en-Nisâ 4/11.

⁴⁸ Mevsilî, *el-lhtiyâr*, 5/549.

⁴⁹ Mevsilî, *el-lhtiyâr*, 5/549; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 34.

bırakanın ana baba bir veya baba bir erkek kardeşiyle birlikte mirasçı olursa, aşağıdaki gibi eşit taksim yapılır.

1 hisse	1 hisse	2 (Toplam hisse)
Kız 1/2	Erkek k. (ab) (Asabe)	

d- Kadınla erkeğin mirastan eşit pay aldıkları bir başka durum; nine, oğlun oğlu ve babanın birlikte mirasçı olmalarıdır.⁵⁰ Bu durumda miras 6'ya bölünür. Bunun 1/6'sını nine, 1/6'sını baba ve geri kalanını asabe olarak oğlun oğlu alır. Görüldüğü gibi mûrisin ninesi ile babası eşit miras payı almış olurlar.

1 hisse	1 hisse	4 hisse	6 (Toplam hisse)
Nine	Baba	Oğlun oğlu (Asabe)	

5.3. Kadının Erkekten Fazla Pay Aldığı Durumlar

İslâm miras hukukuna göre kadınların erkeklerden daha fazla pay aldıkları birçok durum vardır. Bu durumlardan bazılarını aşağıdaki örneklerde görmek mümkündür. Örneklerin bazılarında aynı derecede olmayan bireyler arasında karşılaştırma yapılmışsa da burada esas gaye, erkek olmanın miras paylaşımında tek başına bir üstünlük vesilesi olmadığını kanıtlamak ve okuyucuya fikir vermektir.

a- Miras bırakanın kocası ile kızının birlikte mirasçı olmaları durumunda ölenin kızı, kocasından daha fazla miras payı alır. Böyle bir durumda koca mirasın 1/4'ünü⁵¹ kız ise ashâbü'l-ferâiz olarak 1/2'sini aldıktan sonra artan malı da red yolu ile ilave olarak alır. Zira çoğunluk fakihlere göre reddeden karı veya kocaya pay verilmez. Bu örnek meselede hisselerin paydası dört olup, bunun 1 hissesini koca, geri kalan 3 hisseyi ise kız alır.⁵²

1 hisse	2+1 hisse	4 (Toplam hisse)
Koca 1/4	Kız 1/2 + red	

⁵⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/165; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 49.

⁵¹ “Vefat eden karılarının çocuğu varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir.” en-Nisâ 4/12.

⁵² Mevsilî, *el-lhtiyâr*, 5/563-564.

b- Bir diğer durum, miras bırakanın kocası ve iki kızının mirasçı olmaları halidir.⁵³ Bu durumda koca mirasın 1/4'ünü alırken kızlar 2/3 oranında hisse aldıktan sonra artan malı da red yolu ile alırlar. Şöyle ki miras 8'e bölünür ve bunun 2 hissesini koca alırken, geriye kalan 6 hisseyi de kızlar alır.

2 hisse	3+3 hisse	8 (Toplam hisse)
Koca 1/4	İki kız 2/3+red	

c- Kadının daha fazla pay aldığı bir diğer örnek, mûrisin kızı ile mûrisin birden fazla amcasının mirasçı olarak kaldığı durumdur.⁵⁴ Bu durumda kız, mirasın yarısını alırken, amcalar kalanını alırlar. Böylece kadın, diğer erkeklerden fazla pay almış olur.

d- Ölen bir kadının geride kocası, ana-babası ve iki kızı kaldığında kızlar tüm vârislerden fazla hisse alır.⁵⁵ Koca mirasın 1/4'ünü, ana 1/6, baba 1/6, kızlar ise birlikte 2/3'ünü alırlar. Buna göre miras 12 hisseye ayrılır. 3 hisseyi koca, 2 hisseyi baba, 2 hisseyi ana ve 8 hisseyi de kızlar alır. Sonuçta hisselerin toplamı paydayı geçtiği için mesele avl ederek 15'ten yapılır.

3 hisse	2 hisse	2 hisse	4+4 hisse	12 15 (Toplam hisse)
Koca 1/4	Ana 1/6	Baba 1/6	İki kız 2/3	

Miras kalan malın 60 dönüm tarla olduğu düşünüldüğünde; tarla 15'e bölünüp 3 ile çarpıldığında kocanın hissesi çıkar ki bu da 12 dönüm eder. Aynı hesaptan gidilince ana ve baba 8'er dönüm alırlar. Kızlara ise her birine 16 dönüm olmak üzere toplam 32 dönüm kalır. Görüldüğü gibi kızlar bu durumda erkeklerden daha fazla hisseye sahip olmuş olurlar.

Bu meselede iki kız yerine mirasçı olarak iki oğul kalsa idi miras 12'ye bölünecek, koca, baba ve ananın hisseleri değişmeyecek ve oğullar asabe olarak arta kalan 5 hisseyi alacaklardı. Ancak bu durumda oğulların hissesine yukarıdaki kızlara göre daha az miras payı tahakkuk edecektir.

⁵³ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6/770; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 31, 34.

⁵⁴ Mevsilî, *el-lhtiyâr*, 5/549, 556; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 34.

⁵⁵ Mevsilî, *el-lhtiyâr*, 5/ 548-554; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 28-35.

3 hisse	2 hisse	2 hisse	5 hisse	12 (Toplam hisse)
Koca 1/4	Ana 1/6	Baba 1/6	İki oğul (Asabe)	

Aynı örnek üzerinden gidildiğinde 60 dönüm tarla bu kez 12'ye bölünecek, bunun 15 dönümünü koca, 10 dönümünü baba, 10 dönümünü ana alacaktı. İki oğlana kalan ise 25 dönüm olacaktı ki her biri 12,5 dönüm alacaktır. Yukarıdaki örnekte kızlardan her biri 16 dönüm pay alırken, burada oğlanlardan her biri 12,5 dönüm almaktadırlar. Dolayısıyla bu örnekte kadınların eşit düzeydeki erkeklere nazaran daha fazla paya sahip oldukları görülmektedir.

e- Bir diğer örnek koca, iki kız kardeş (ab.) ve ananın mirasçı olarak kaldıkları haldir.⁵⁶ Miras 6 hisseye bölünür ve bunun 1/2'si olan 3 hisse kocaya, 2/3'üne denk gelen 4 hisse kız kardeşlere (2+2=4 hisse) ve 1/6'sı olan 1 hisse de anaya verilir. Hisseler toplamı paydayı geçtiği için mesele 8'e avl eder. Avl edince de miras kalan mal 6'ya değil 8'e bölünür.

3 hisse	1 hisse	2+2 hisse	6 8 (Toplam hisse)
Koca 1/2	Ana 1/6	İki kız k. (ab.) 2/3	

Aynı durumda kızların yerine 2 erkek kardeş mirasçı olarak kalsaydı tereke yine 6'ya bölünecek, aynı şekilde koca 1/2, ana 1/6 alacak ve erkek kardeşler kalanı alacaktı. Bu durumda miras 6'ya bölünür bunun 3 hissesi kocaya, 1 hisse anaya ve kalan 2 hisse ise erkek kardeşlere dağıtıldı. Görüldüğü gibi önceki örnek ile mukayese edildiğinde kızlar aynı durumda erkeklerden daha fazla miras payı almış olurlar.

3 hisse	1 hisse	1+1 hisse	6 (Toplam hisse)
Koca 1/2	Ana 1/6	İki erkek k. (ab.) (Asabe)	

f- Bir başka örnek koca, baba, ana ve bir kızın mirasçı olarak kaldığı durumdur.⁵⁷ Miras 12'ye bölünür ve 1/4'ü olan 3 hisse kocaya, 1/6'ya denk gelen 2 hisse babaya, yine 1/6'sı 2 hisse anaya ve 1/2'si 6 hisse de kıza verilir. Hisseler toplamı meselenin paydası olan 12'yi aşmış mesele 13'e avl eder.

⁵⁶ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5/ 548-554; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 31, 40, 44.

⁵⁷ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5/ 548-554; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 28, 31, 34.

3 hisse	2 hisse	6 hisse	2 hisse	12 13(Toplam hisse)
Koca 1/4	Ana 1/6	Kız 1/2	Baba 1/6	

Fakat ölen kadının mirasçısı kızı değil de oğlu olsaydı miras yine 12'ye bölünecek ve 1/4'ü olan 3 hisse kocaya, 1/6'ya denk gelen 2 hisse babaya, yine 1/6'sı 2 hisse anaya verilecek ancak oğul kalan 5 hisseyi alacaktı. Yukarıdaki örnek ile mukayese edildiğinde kız aynı durumdaki oğuldan daha fazla miras payı sahibi olmaktadır.

3 hisse	2 hisse	2 hisse	5 hisse	12 (Toplam hisse)
Koca 1/4	Ana 1/6	Baba 1/6	Oğul (Asabe)	

g- Bir diğer örnek koca, ana ve kız kardeşin (ab.) mirasçı olarak kaldığı durumdur.⁵⁸ Bu durumda koca mirasın 1/2'sini, ana 1/3'ünü ve kız kardeş de 1/2'sini alır. Miras 6'ya bölünerek 3 hisse kocaya, 2 hisse anaya ve 3 hisse de kız kardeşe verilir. Yine hisseler toplamı mahreci yani ortak paydayı aştığı için mesele 8'e avl eder.

3 hisse	2 hisse	3 hisse	6 8 (Toplam hisse)
Koca 1/2	Ana 1/3	Kız k. (ab.) 1/2	

Terekenin 48 dönüm tarla olduğu düşünüldüğünde kız kardeş 18 dönüm pay alırken, bunun yerine erkek kardeş (ab.) mirasçı olsaydı sadece 8 dönüm tarla alacaktı. Çünkü ashâbü'l-ferâiz olan koca ve ana hisselerini aldıktan sonra kalan mirası erkek kardeş asabe olarak alacaktı. Mesele yine 6 üzerinden olacak, bunun 1/2'sini koca alırken (3 hisse), 1/3'ünü ana (2 hisse) ve kalan 1 hisseyi de erkek kardeş alacaktı. Bu durumda kız kardeş, erkek kardeşin hissesinin iki katından daha çok miras almaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi erkek kardeş asabe olarak kalan 1 hisseyi (1/6) alırken yukarıdaki örnekte kız kardeş (3/8) daha fazla miras payı almıştır.

3 hisse	2 hisse	1 hisse	6 (Toplam hisse)
Koca 1/2	Ana 1/3	Erkek k. (ab.) (Asabe)	

⁵⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5/ 548-554; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 31, 40, 44.

h- Mukayese imkanı veren başka bir örnek de vârislerin karı, ana, iki kız kardeş (a.) ve iki erkek kardeşin (ab.) mirasçı olarak kaldıkları durumdur.⁵⁹ Bu örnekte mesele- nin paydası 12 olur. Bunun 1/4'ü olan 3 hisse miras bırakanın karısına, 1/6'sı 2 hisse anasına, 1/3'ü 4 hisse de iki kız kardeşe verilirken kalan 3 hisse de asabe olan iki erkek kardeş arasında taksim edilir. Görüldüğü gibi kızların hissesi erkeklerin hissesinden daha fazla olmuştur. Şayet tereke 48 dönüm tarla olsaydı, 48 sayısı 12'ye bölünüp çıkan 4 ile kızların 4 hissesi çarpılınca 16 dönüm hisse kızlara düşerdi. Erkek kardeşlere ise 12 dönüm kalırdı. Buna göre kızlar 8'er dönüm hisse alırken erkekler 6'şar dönüm alarak kızlardan daha az pay sahibi olurlar.

3 hisse	2 hisse	2+2 hisse	3 hisse	12 (Toplam hisse)
Karı 1/4	Ana 1/6	İki kız k. (a.) 1/3	İki erkek k. (ab.) (Asabe)	

5.4. Kadınların Pay Alıp Erkeklerin Almadığı Durumlar

İslâm miras hukukuna göre bazı durumlarda kadınlar mirastan pay alırken, erkekler alamazlar. Bu duruma ilişkin örnekleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

a- Miras bırakanın kocası, babası, anası, kızı ve oğlunun kızının mirasçı olarak kaldıkları durum buna örnektir.⁶⁰ Koca 1/4, baba 1/6+Bakiye, ana 1/6, kız 1/2, oğlun kızı 1/6 olacak şekilde taksimat yapılır. Terekenin tamamı 12 hisseye ayrılarak vârislerin oranları ile hisseleri belirlenir. Buna göre kocaya 3 hisse, babaya 2, anaya 2, kıza 6 ve oğlun kızına ise 2 hisse pay verilir. Hisseler toplam pay miktarını aştığı için mesele 15 üzerinden avliyye çıkmaktadır. Bu durumda hisseler toplamı olan 15, ortak payda yapılır. Mûrisin 195 dönüm tarla miras bıraktığı varsayıldığında tereke 15'e bölünür ve bir hissenin 13 dönüm olduğu tespit edilir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi oğlun kızı bunun 2 hissesinin sahibi olduğuna göre 26 dönüm tarla alır.

3 hisse	2 hisse	2 hisse	6 hisse	2 hisse	12 15(Toplam hisse)
Koca 1/4	Ana 1/6	Baba 1/6+B.	Kız 1/2	Oğlun kızı 1/6	

Hâlbuki ölenin vârisi, oğlun kızı değil de oğlun oğlu olsaydı durum değişecek oğ- lun oğlu mirastan pay alamayacaktı. Çünkü oğlun oğlu asabe olduğu için ashâbü'l- ferâizden arta kalanı alacaktır. Mal artmadığı için de ona bir şey kalmamıştır. Şöyle ki miras 12'ye bölünüp koca 1/4 üzerinden 3 hisse, baba 1/6 üzerinden 2, ana 1/6

⁵⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5/ 548-554, 555; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 30, 34, 44.

⁶⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 5/ 548-554; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 28, 31. 34.

üzerinden 2 ve kız 1/2 üzerinden 6 pay alır. Bu paylar toplandığında zaten toplam hisse olan 12'yi aşmakta ve avliyye durumu oluşarak 13'e ulaşmaktadır. Böylece oğlun oğluna bir şey kalmamaktadır. Zira daha önce de zikredilen kurala göre asabe, ashâbü'l-ferâiz hissesini aldıktan sonra artan malı alır, mal artmaz ise hisse de alamaz.⁶¹

3 hisse	2 hisse	2 hisse	6 hisse	-	12 13 (Toplam hisse)
Koca 1/4	Ana 1/6	Baba 1/6	Kız 1/2	Oğlun oğlu (Asabe)	

b- Kadınların pay alıp erkeklerin almadığı diğer bir durum için de şu örnek verilebilir. Koca, kız kardeş (ab.) ve kız kardeş (b.) mirasçı olduklarında koca mirasın 1/2'sini alırken, kız kardeş (ab.) 1/2'sini ve kız kardeş (b.) ise 1/6'sını alır.⁶² Tereke 6 hisseye ayrılır. Vârislerin hisse oranları üzerinden hesap yapıldığında koca 3, kız kardeş (ab.) 3, kız kardeş (b.) ise 1 hisse alır. Hisseler toplandığında ortak payda olan altıyı aştığı ve 7'ye avl ettiği görülür.

3 hisse	3 hisse	1 hisse	6 7 (Toplam hisse)
Koca 1/2	Kız k. (ab.) 1/2	Kız k. (b.) 1/6	

Şayet baba bir kız kardeş yerinde baba bir erkek kardeş olsaydı o, hiçbir şey alamayacaktı. Zira bu erkek, asabe olarak ashâbü'l-ferâizden arta kalanı alacaktır. Hâlbuki yukarıdaki örnekte mal artmamakta hatta avliyye çıkmaktadır.

1 hisse	1 hisse	-	2 (Toplam hisse)
Koca 1/2	Kız k. (ab.) 1/2	Erkek k. (b.) (Asabe)	

c- Kadın ve erkeğin miras payı hakkında mukayese imkânı veren bir diğer durum da nine ve dedelerin miras paylarıdır. Nineler çoğunlukla mirasçı olurlarken dedeler olmazlar. Sahih dede (mirasçı olabilen dede) ölü ile bağlantısında arada kadın (ana) olmayan dededir. Meselâ babanın babası, babanın babasının babası böyledir. Annenin babası, anneannenin babası fasit dededirler ve mirasçı olamazlar. Sahih nine ise ölü ile bağlantısında arada gayr-i sahih dede olmayan ninelerdir. Ya da ölü ile bağlantısında iki ana arasında babanın olmadığı bütün ninelerdir. Buna göre annenin babasının

⁶¹ Mevsilî, *el-lhtiyâr*, 5/548, 560.

⁶² Mevsilî, *el-lhtiyâr*, 5/ 548-550; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 31, 35.

annesi fâsid nine olurken, anneanne veya babaannenin annesi sahih nine olup mirasçı olabilmektedirler.⁶³

d- Bir başka örnek, annenin babası ile anneannenin mirasçı olarak kalmaları halidir. Bu durumda anneanne bütün terekeye vâris olur. Mirasın 1/6'sını ashâbü'l-ferâizden olması hasebiyle alırken, kalanını da red yoluyla alır. Annenin babası ise bir şey alamaz, çünkü vâris olmayan fasit bir dededir.⁶⁴

Bu konuda örnekleri çoğaltmak mümkündür. Fakat maksat hasıl olduğu için bu kadarının yeterli olduğu kanaatindeyiz.

Sonuç

İslâm'da miras ahkâmı, doğrudan ilahi vahye dayanmakta ve Kur'an âyetleriyle sabit olduğu için çoğunlukla değiştirilemez hükümler arasında yer almaktadır. Bu durum, sistemin keyfî değil, ilahi adaleti gözetten bir ilkeye dayandığını göstermektedir. Miras hükümlerinin aklî yorumlardan ziyade, nas temelli bir düzenlemenin sonucu olduğu düşünüldüğünde bu durum özellikle paylara ilişkin düzenlemelerin hikmetinin tam anlamıyla idrak edilemeyeceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte paylaşım oranlarındaki hikmetleri görmeye çalışmak bu hususlarda gelebilecek itirazlara bir nebze olsun cevap verebilmek İslâm hukukçusunun görevlerindendir.

İslâm miras hukukunda kadınların mirastaki yeri, yüzeysel yaklaşımlarla değerlendirildiğinde genelde “eşit olmayan paylar” üzerinden tartışılmakta; bu da sistemin adaletsiz kurgulandığı algısını oluşturmaktadır. Ancak İslâm'ın miras hükümlerinin ve mirasçıların pay dağılımlarının sadece zahiri oranlarla değil, sistemin içsel dinamikleri, bireylerin sorumlulukları, aile yapısı, akrabalık ve sosyal rollerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. İslâm hukuk sisteminde her ne kadar cinsiyete ve kabiliyetlere göre sorumluluklar dağıtılmışsa da en nihayet nimetin taksiminde esas olan sorumluluk olduğu için miras paylaşımında da esas olanın cinsiyet olmayıp sorumluluk olduğu görülür.

İslâm miras hukukunda pay dağılımı ihtiyaç, sorumluluk ve yakınlık gibi hikmetli ölçülere dayanır. Kadının bazı durumlarda erkekten daha az pay alması, onun ekonomik yükümlülükten muaf tutulduğu bir toplumsal düzende, yükün adil bir şekilde dağılmasını hedefler. Erkek nafaka, mehir, tazminat gibi ciddi mali sorumluluklarla yükümlüyken; kadın bu yüklerden muaftır. Bu sebeple, bazı örneklerde erkeğin daha fazla pay alması dengeyi korumak adına adaletin bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Buna

⁶³ Bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 29/165; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 29.

⁶⁴ Bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 29/165, 192; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 29.

karşın, kadınların erkeklerle eşit hatta daha fazla pay aldığı birçok örnek de sistem içindeki tutarlılığın bir sonucudur. Hatta bazı durumlarda kadın mirasçı olurken erkek hiç miras payı alamamaktadır.

Sonuç olarak, İslâm miras hukuku çok katmanlı ve kendi içerisinde bütünsel bir adalet sistemine sahiptir. Bu sistemde kadın ve erkek, hak ve sorumluluk açısından dengelenmiş; paylar ise bu dengenin bir sonucu olarak takdir edilmiştir. Kadınların mirastaki konumu, modern eşitlik anlayışından farklı olsa da İslâm'ın adalet anlayışı çerçevesinde hikmetli, tutarlı ve sistemli bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla bu hükümler, cinsiyetler arasında ayırım değil, adil bir denge ve hakkaniyet temelli bir düzenlemeyi ifade etmektedir. Günümüzde rollerin ve sorumlulukların değişimi sebebiyle miras paylarının da değişmesi gerektiğini savunmak sistemin bütünlüğünü bozabilecek sonuçlar meydana getirebilecektir. Bunun yerine Müslüman bireylerin insanî, İslâmî ve vicdanî sorumlulukları hatırlatılmalı ve böylece miras hukuku hükümleri de töhmet altında tutulmamalıdır.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler./The authors declare that have no competing interests.

Finansman/Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler./The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları/Author Contributions: Çalışmanın Tasarlanması/Conceiving the Study: İT (%60), HŞ (%40), Veri Toplanması/Data Collection: İT (%50), HŞ (%50), Veri Analizi/Data Analysis: İT (%40), HŞ (%60), Makalenin Yazımı/Writing up: İT (%50), HŞ (%50), Makale Gönderimi ve Revizyonu/Submission and Revision: İT (%40), HŞ (%60).

Kaynakça

- Aktan, Hamza. "Hacb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hacb>
- Aktan, Hamza. "Miras". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/miras>
- Aktan, Hamza. "Red". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/red>

- Aktan, Hamza. “Zevî'l-Erhâm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zevil-erham>
- Algül, Lütüfiye. “İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası Ve Kapsamı”. *Ekev Akademi Dergisi* 62 (Bahar 2015), 21-34.
- Arı, Abdüsselam. “Vasiyet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/vasiyet>
- Arsan, Hamza. *İslâm Miras Hukukunda Terike Taksiminde Gözetilen Maslahatlar*. Elazığ: Elazığ Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Berki, Ali Himmet. *Miras ve Tatbikat*. İstanbul: Üçler Matbaası, 1947.
- Berki, Şakir. “Romada Miras Hukuku”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/1 (Mayıs 1953), 542-576. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001106
- Bilmen, Ömer Nasûhî. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yay., 1985.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'ü's-Sahîh*. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422.
- Cerah, Zeynep. *Gözetilen Hikmetler Açısından Fıkhta Kadınların Mirası*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Cürcânî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Hanefî. *Şerhu's-Sirâciyye*. Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî, 1363.
- Çıldır, Neriman. *İslâm Hukukunda Kadınların Mirasçılığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Döndüren, Hamdi. “Ashâbü'l-Ferâiz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ashabul-feraiz>
- Döndüren, Hamdi. “Avl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/avl>
- Efe, Ahmet. “İslâm Miras Hukukunda Kadın-Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 18 (2011), 157-168.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Yenda Yayınları, 2014.
- Erbay, Celal. “Nafaka”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nafaka>
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Yayınları, 3. Basım, 2010.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî. *Reddû'l-Muh-târ ale'Dürri'l-Muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l Fikr, 1412.
- İbn Rüşd, Ebû'l Velîd Muhammed b. Ahmed el-Hafîd el-Kurtubî. *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*. 4 Cilt. Kâhire: Dâru'l Hâdis, 2004.

- Karaman, Hayreddin. “Adâlet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 04 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/adalet#2-fikih>
- Karaman, Hayreddin. “Asabe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/asabe>
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslâm Hukuku*. 3 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- Karayaka, Hüseyin. “İslâm Hukukunda ve Günümüz Türk Medeni Hukukunda Kadınların Miras Payları”. *Tokat İlmîyat Dergisi* 12/2 (31 Aralık 2024), 347-373. <https://doi.org/10.51450/ilmiyat.1513619>
- Koçak, Muhsin vd. *İslâm Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 7. Basım, 2021.
- Koçak, Muhsin. *İslâm Vasiyet Hukuku*. Samsun: Eser Matbaası, 1991.
- “Kuran Yolu”. Erişim 05 Şubat 2025. <https://kuran.diyanet.gov.tr>
- Küçükmeriç, Necati. *Hukuk (Hukuk Başlangıcı-Medeni Hukuk-Miras Hukuku)*. Ankara: DSI Matbaası, 1986.
- Mevsîlî, Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li Ta’lîl-i-Muhtâr*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Erkâm b. Ebî’l-Erkâm, ts.
- Müslim, Ebû’l-Hüseyin b. el-Haccâc b. Kuşeyrî. *el-Câmiu’s-Sahîh*. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ts.
- Özdemir, Recep. “İslâm Düşüncesine Göre Adâlet ve Adâletin Önündeki Engeller”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 42 (Aralık 2023), 219-244. <https://doi.org/10.59777/ihad.1351850>
- Özen, Şükrü. “Velâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Şubat 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/vela>
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebû’l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtihu’l-Gayb (et-Tefsîrü’l-Kebir)*. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsil Arabî, 1420.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü’l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Mârife, 1414.
- Şahin, Hasan. *İslâm Miras Hukukunda İrade Hürriyeti*. Ankara: Sonçağ Akademi Yay, 2022.
- Uyanık, M. Zeki. “İslâm Aile Hukukunda Evlilik Ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2019), 57-87.
- Yaran, Rahmi. “Kardeş”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 26 Mayıs 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kardes>
- Yazıcı, Abdurrahman. “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde İslâm Miras Hukuku Çalışmaları”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 309-328.
- Yazıcı, Abdurrahman. “İslâm Miras Hukuku ile Türk Medeni Kanunu Miras Sisteminin Mukayesesi”. *EKEV Akademi Dergisi* 17/55 (2013), 167-180.

Yıldırım, Mehmet Sait. *Kur'ân Açısından Kadının Şâhitliği ve Mirastaki Konumu*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Yılmaz, İbrahim. “İslâm Hukukunda Kız Çocuğunun Mirastaki Payının Cinsiyet İle Temellendirilmesine Analitik Bir Bakış”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/1 (Haziran 2018), 347-376. <https://doi.org/10.18505/cuid.404670>